

- Volodymyr Vynnychenko, (171), 83-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_171_17/ [in Ukrainian].
4. Livin M. (2020). *Storitelinh dlia ochei, vukh i sertsia* [Storytelling for eyes, ears and heart]. Kyiv: Nash format. [in Ukrainian].
 5. Khutorskoj A.V. (2017). *Sovremennaya didaktika: Uchebnik dlya vuzov* [Modern didactics: Textbook for universities]. Saint Petersburg: Piter. [in Russian].
 6. *Storitelinh: pravyla, tekhniki, korysni materialy ta porady* [Storytelling: rules, techniques, useful materials and tips]. Educational hub of Kyiv city. URL: <https://eduhub.in.ua/news/storiteling-pravila-tehniki-korisni-materiali-ta-poradi> [in Ukrainian].
 7. *Metodychni materialy: Storitelinh* [Methodical materials: Storytelling]. Methodical navigator. URL: <https://sites.google.com/a/lyceum2.cv.ua/metodicnij-navigاتور/metodicni-materiali/storiteling> [in Ukrainian].
 8. *Metod Storytelling: yak zatsikavyty ditei, rozpovidaiuchy istorii* [Storytelling method: how to interest children by telling stories]. On the Lesson platform. URL: <https://naurok.com.ua/post/metod-storytelling-yak-zacikavyty-ditey-rozpovidayuchi-istorii> [in Ukrainian].
 9. Drozdyk L.A. (2019). *Storitelinh yak suchasnyi efektyvnyi pryiom navchannia* [Storytelling as a modern effective method of learning]. Blogger platform. URL: http://lubadrozdyk.blogspot.com/p/blog-page_55.html [in Ukrainian].
 10. Sabada I. V. (2020). *Storitelinh – efektyvnyi metod navchannia ta vykhovannia* [Storytelling is an effective method of teaching and education]. Genezum. URL: <https://genezum.org/library/storiteling--efektyvnyy-metod-navchannya-ta-vykhovannya> [in Ukrainian].
 11. Husieva V.V. (2018). *Krossens na urokhakh literatury* [Crosssense in literature lessons]. Blogger platform. URL: <http://gusevavika.blogspot.com>
 12. Dovhal O. (2018). *Storitelinh yak efektyvnyi pryiom formuvannia tvorchoho myslennia* [Storytelling as an effective method of forming creative thinking]. Blogger platform. URL: http://oksanadov.blogspot.com/p/blog-page_15.html

Отримано редакцією 10.11.2021 р.

УДК 371.14:378.147

DOI: 10.31376/2410-0897-2021-3-47-103-112

МОДЕЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ТА ЕМОЦІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧИТЕЛІВ У ПІСЛЯДИПЛОМНІЙ ОСВІТИ

Скиба Юрій Андрійович

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач відділу інтеграції вищої освіти і науки

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України

e-mail: yuri_skiba@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-2238-8272

Кочерга Євгенія Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради

e-mail: blago-2013@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-5593-6346

У статті розкрито актуальність розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів, які є складовими їхньої професійної компетентності. Обґрунтовано теоретичну модель розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів у післядипломній освіті. Розкрито змістове наповнення мотиваційно-ціннісного, організаційно-змістового, діяльнісно-операційного та аналітико-результативного блоків розробленої моделі. Запропоновано впровадження у практику артвправ «Прорости зернятко», «Каракулі», «Люблю і роблю», «Моя тканина», «Чарівна паличка», які сприяють розвитку у вчителів навичок знаходження власних ресурсів для професійного вдосконалення та активної життєдіяльності.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, емоційно-етична компетентність, професійний стандарт, модель розвитку компетентності, педагогічні умови, здоров'я, емоції.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації, нові умови соціально-економічного розвитку, бурхливий розвиток технологій, у тому числі інформаційних, вимагають від учителя постійного професійного розвитку. Здоров'язбережувальна та емоційно-етична компетентності є одними із професійних компетентностей учителів, про що зазначено у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [7], який затверджений у 2020 р. Рівень їх розвитку впливає не тільки на професійну діяльність, а також визначає якість особистого життя вчителя,

його здатність будувати взаємостосунки з оточуючими. На нашу думку, ці дві компетентності є взаємопов'язаними, адже здоров'я вчителя розглядається у двох аспектах: як фізичне та психічне. Окрім того, емоції та почуття, які виникають в людини залежно від того, чи задоволена, чи не задоволена та або інша її потреба, безпосередньо впливають на психічне здоров'я та можуть впливати на її фізичне здоров'я.

У статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020) зазначено, що на посади педагогічних працівників приймаються особи, фізичний і психічний стан здоров'я яких дозволяє виконувати професійні обов'язки. У Концепції «Нова українська школа» передбачається необхідність працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти, у рамках якої школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму. Нова українська школа потребує емоційно компетентного вчителя, який розуміє поняття про емоції, вміє їх виражати, керувати власними емоціями та емоційним станом учнів, вміє здійснювати освітній процес на емоційній основі, засадах емпатії, поваги, співпраці з усіма учасниками освітнього процесу (учнями, їхніми батьками, колегами, адміністрацією). У затвердженій у 2021 році типовій освітній програмі для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти вказується, що освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб. Отже, вищезазначене підтверджує актуальність дослідження та свідчать про необхідність розвитку у вчителів здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей, оскільки вони пов'язані з індивідуальними особливостями, потребами, здоров'ям та безпекою.

Важливість розвитку визначених компетентностей учителів зростає в умовах глобальної пандемії COVID-19, яка створює додаткове навантаження як на фізичне, так і на психічне здоров'я вчителів [12]. Відповідно, виникає необхідність розроблення моделі розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентності вчителів у системі післядипломної освіти, яка зорієнтована на розвиток емоційного інтелекту та навичок піклування про власне здоров'я.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та методичним основам формування здоров'язбережувальної компетентності в майбутніх учителів присвячено праці дослідників Н. Башавець, В. Білик, В. Бобрицька, Г. Жара, Ю. Мосейчук, Ю. Танасійчук та ін. Зазначені науковці розглядають умови формування цієї компетентності під час професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, основи здоров'я, дисциплін природничого циклу (біологія, хімія) та вчителів початкової школи у закладах вищої освіти. Теоретичні та методичні основи розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів-практиків або підготовку вчителів до розвитку здоров'язбережувальної компетентності в учнів представлено у роботах О. Антонової, Н. Поліщук, М. Шеян, В. Успенської та ін. Підготовка вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи досліджували О. Антонова та Н. Поліщук. Авторами у структурі здоров'язбережувальної компетентності виокремлено наступні компоненти: аксіологічний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольний-оцінний, результативний [1]. Модель підготовки вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів розроблено Н. Поліщук. Автор у структурі розробленої моделі представив: зміст діяльності педагога в цьому напрямі (робота із системою цінностей, потреб, мотивів, формування необхідних знань, створення умов для практичного відпрацювання здоров'язбережувальних умінь, розвитку навичок і якостей для управління цим процесом у школі), методи і засоби досягнення потрібного результату, елементи оцінювання реалізованого процесу та його результат [6].

Аналіз наукових праць вітчизняних дослідників щодо розвитку емоційно-етичної компетентності вчителів засвідчив, що вирішення означеної проблеми має фрагментарний характер. Зокрема, розвитку етичної компетентності вчителя або майбутнього вчителя присвячені праці Л. Кравчук, В. Магіяш. Технології формування емоційної компетентності майбутніх учителів початкової школи при вивченні лінгвістичних дисциплін запропоновано

В. Бадер. Теоретичне обґрунтування та результати експериментальної апробації структурно-функціональної моделі розвитку емоційного інтелекту майбутніх педагогів закладів вищої освіти здійснено О. Верітовою. Ґрунтовний поняттєво-термінологічний аналіз терміна «емоційна компетентність» та її вагомість контексті ідей Нової української школи здійснено І. Сухопар. Важливість розвитку соціально-емоційної компетентності вчителів розкрито у працях зарубіжних дослідників, зокрема Oberle E, Gist A., Cooray M. S., Pinto J. B. R., Lozano-Peña G., Sáez-Delgado F., López-Angulo Y., Mella-Norambuena J. [13; 14]. Так, у дослідженні [14] встановлено, що у вчителів з низьким рівнем соціально-емоційної компетентності спостерігається емоційне вигорання та ознаки стресу, яке помічають їхні учні. Здійснений аналіз наукових джерел засвідчив недостатню розробленість досліджуваної проблеми.

Метою статті є наукове обґрунтування та розроблення моделі розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів у системі післядипломної освіти.

Виклад основного матеріалу. Зміст здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентності вчителя розкрито у Професійному стандарті. Здоров'язбережувальна компетентність входить до структури трудової функції вчителя «Участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища». Під здоров'язбережувальною компетентністю вчителя розуміють здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу; здатність здійснювати профілактично-просвітницьку роботу з учнями та іншими учасниками освітнього процесу щодо безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни; здатність формувати в учнів культуру здорового та безпечного життя; здатність зберігати особисте фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності; здатність надавати домедичну допомогу учасникам освітнього процесу. Емоційно-етична компетентність вчителя входить у структуру трудової функції «Партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу». Під цією компетентністю розуміють здатність усвідомлювати особисті відчуття, почуття та емоції, потреби, керувати власними емоційними станами; здатність конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу; здатність усвідомлювати та поцінювати взаємозалежність людей і систем у глобальному світі [7].

Якщо у науковій літературі поняття здоров'язбережувальної компетентності трапляється досить часто, то визначення поняття саме емоційно-етичної компетентності вчителя не набуло такого поширення. Зазначимо, що дослідники під етичною компетентністю розуміють «складову його професійної компетентності, яка забезпечує організацію етичної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, спрямовану на формування етичної поведінки, моральних якостей учнів на основі свідомого засвоєння етичних знань та оволодіння етичними вміннями, що дозволяє виконувати соціально-ціннісні функції, попереджувати й усувати прояви негативної поведінки в учнівському колективі» [9, с. 4]. Під емоційною компетентністю дослідники розуміють «динамічну комбінацією поглядів, цінностей, знань про емоції, вміння вираження, розуміння, керування власними емоціями та емоційним станом учнів, особистих якостей для успішного здійснення освітнього процесу на емоційній основі, засадах емпатії, поваги, співпраці з школярами, їх батьками, колегами, власної реалізації в професійній сфері» [8, с. 112].

У своїх попередніх дослідженнях, розглядаючи проблему розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії у закладах післядипломної освіти на основі аналізу наукової літератури та нормативної бази у структурі здоров'язбережувальної компетентності вчителя, ми виокремлювали такі компоненти: когнітивний (система знань про здоров'я, здоров'язбережувальні освітні технології, зв'язок хімії та здоров'я, знання правил безпеки при роботі з хімічними речовинами), діяльнісний (уміння здійснювати здоров'язбережувальну індивідуальну та професійну діяльність), особистісний (організаторські та комунікативні здібності, емпатія, поведінка в конфліктних ситуаціях), ціннісно-мотиваційний (ціннісні орієнтації на здоров'я, мотивація до індивідуальної та професійної здоров'язбережувальної діяльності) [2]. Порівнюючи визначені нами компоненти

з розкритими у Професійному стандарті вчителя професійними компетентностями, можемо стверджувати, що особистісний компонент є частиною емоційно-етичної компетентності вчителя. Отже, ми вважаємо, що можливо розвивати здоров'язбережувальну та емоційно-етичну компетентності вчителів у післядипломній освіті паралельно. Саме тому пропонуємо модель розвитку цих двох компетентностей.

Науковці зазначають, що дослідження педагогічних явищ (об'єктів і процесів) відбувається не безпосередньо, а через моделювання і в процесі моделювання, що дозволяє виокремлювати з сукупності характеристик педагогічного явища поодинокі характеристики і досліджувати їх із застосуванням відомих чи спеціально розроблених методик [3]. Модель виконує декілька функцій: вона чітко визначає компоненти, які становлять систему; схематично та реально відображає зв'язки між компонентами, до того ж зв'язки всередині модельованого об'єкта можна порівняти зі зв'язками всередині моделі; є інструментом для порівняльного вивчення різних ознак явища, процесу [10]. Отже, для дослідження процесу розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів у післядипломній освіті вважаємо за необхідне розробити відповідну модель.

На нашу думку, модель розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів має охоплювати систему компонентів, які несуть об'єктивну і достатньо повну інформацію про мету, зміст, характер і результат діяльності учителів; складники процесу розвитку компетентностей; науково-методичне забезпечення процесу підготовки та педагогічні умови його ефективності, утворюючи ідеальну, описову, прогностичну модель. Розроблена нами модель включає такі блоки: мотиваційно-цільовий, організаційно-змістовий, діяльнісно-операційний та аналітико-результативний (рис. 1).

При розробленні моделі розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів у післядипломній освіті керувалися принципами: адекватності, системності, поетапності. Принцип адекватності забезпечувався врахуванням комплексу зовнішніх (вимоги до особистості вчителя, що зафіксовані у нормативних документах змісту освіти, та відповідність їх соціальному замовленню) і внутрішніх (змістове наповнення курсів підвищення кваліфікації, матеріально-технічне забезпечення, форми, методи та засоби навчання тощо) факторів освітнього процесу. Принцип системності реалізовувався ґрунтовним описом елементів спроектованої моделі, відображенням проєктних дій відповідно до заданих умов щодо кожного елементу моделі, які враховують встановлені між ними взаємозв'язки і взаємозалежності. Принцип поетапності забезпечував логічність внутрішньої структури моделі, що ґрунтувалася на дотриманні побудованого алгоритму дій щодо кожного етапу для забезпечення високої результативності навчання [11].

Мотиваційно-цільовий блок передбачає визначення мети та завдань, які необхідно розв'язати. Метою підвищення кваліфікації вчителів є розвиток здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей як обов'язкових для розвитку професійних компетентностей вчителя. Завданнями є розвиток системи теоретичних знань з означеної проблематики (знання про здоров'я, його складові, здоров'язбережувальні освітні технології, способи збереження фізичного і психічного здоров'я вчителя у професійній діяльності та ін.); розвиток здоров'язбережувальної мотивації (мотивація до індивідуальної та професійної здоров'язбережувальної діяльності), емоційного інтелекту (розуміння та керування емоціями), емпатії (співпереживанням щодо емоційного стану, який переживає інша людини).

Організаційно-змістовий блок визначає теоретико-методологічні основи реалізації моделі та включає концептуальні підходи, дидактичні принципи та педагогічні умови розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентності вчителів. Відповідно до мети і завдань у якості психолого-педагогічних засад розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів визначено основні методологічні підходи: компетентнісний, особистісно орієнтований, системно-діяльнісний, аксіологічний, андрагогічний та інтегрований. Компетентнісний підхід розуміємо як спрямованість системи післядипломної освіти на створення умов для розвитку ключових та професійно-фахових компетентностей учителів у сфері фізичного та психічного здоров'я. Особистісно орієнтований підхід

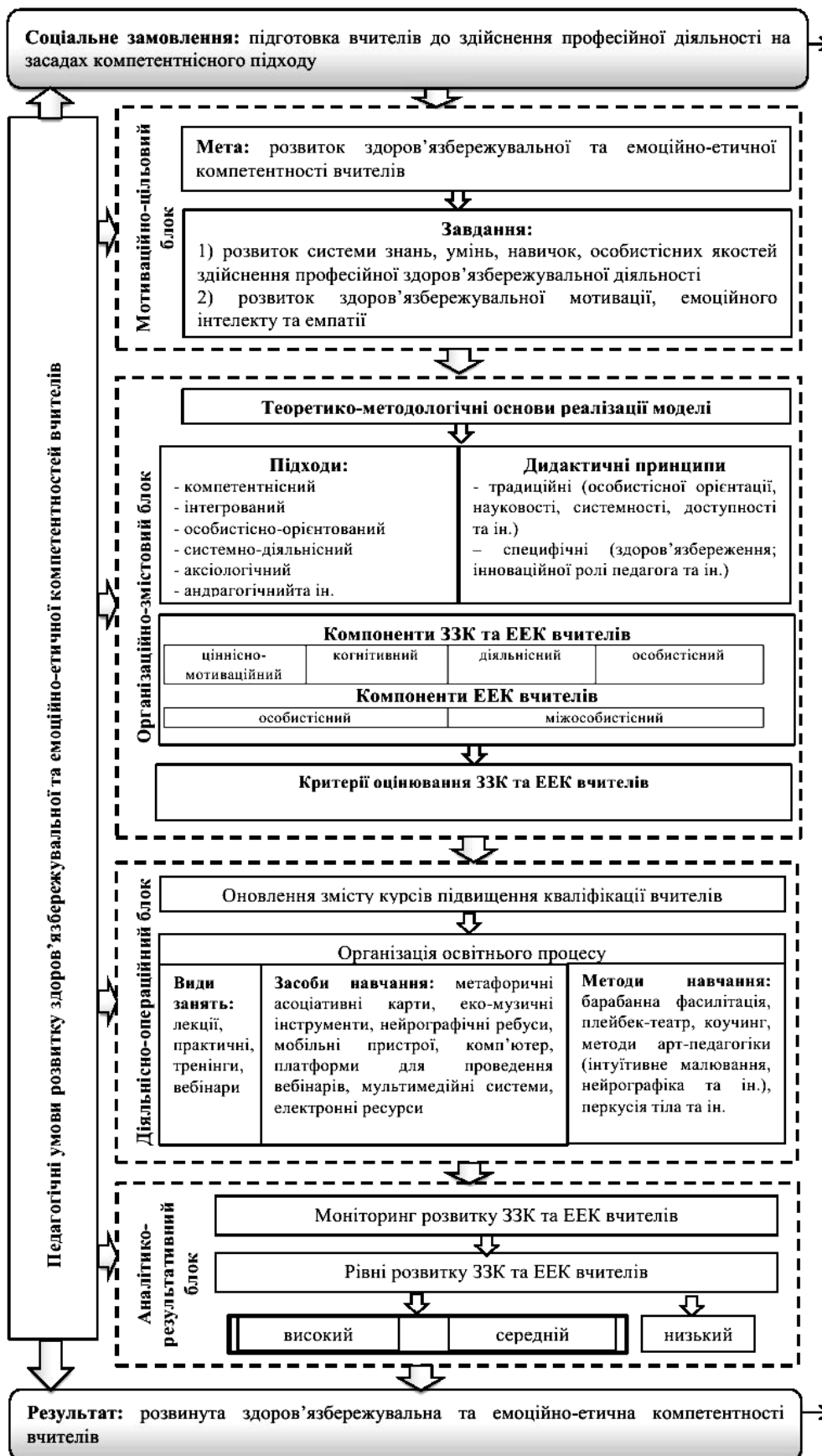

Рис. 1. Модель розвитку здоров'язберезувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів у післядипломній освіті (ЗЗК – здоров'язберезувальна компетентність, ЕЕК – емоційно-етична компетентність)

передбачає врахування унікальних особистісних якостей кожного вчителя та розвиток усіх сфер особистості, включаючи інтелектуальну, духовну, емоційну, соціальну, а також розвиток творчості й креативності. Такий підхід забезпечує самопізнання, самовдосконалення та самореалізацію вчителів. Системно-діяльнісний підхід передбачає неперервність процесу підвищення кваліфікації за рахунок поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти вчителів, що утворює систему, визначену метою, змістом, формами і методами, та націлює його суб'єктів на творчу діяльність, спрямовану на розвиток компетентностей учителів. При цьому процес підвищення кваліфікації орієнтований на організацію діяльності вчителів щодо використання здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі та дотримання принципів здоров'язбереження в особистому житті з опорою на власні ресурси, на внутрішню логіку власного фізичного, психічного, духовного, соціального та інтелектуального розвитку. Здоров'я відповідно до цього підходу розглядається холістично, тобто воно є системою, яка складається з фізичної, психічної, духовної, соціальної та інтелектуальної складових. Аксіологічний підхід передбачає розвиток у вчителів цінності здоров'я як однієї з базових цінностей, а також цінностей і мотивів професійно-педагогічної діяльності, осмислення та усвідомлення яких визначає їх значущість особисто для себе, своїх учнів та суспільства в цілому. Андрагогічний підхід передбачає при організації освітнього процесу на КПК вчителів врахування їх досвіду, їх потреб у навчанні, усвідомлення цілей навчання та прийняття їх як своїх власних. Пріоритетом освіти вчителів є саморозвиток особистості, розвиток її здатності навчатися, удосконалюватися професійно, потреби відчувати власну причетність до будь-яких рішень відносно її особи. Інтегрований підхід полягає у вивченні питань здоров'язбереження з використанням досягнень у різних науках та наукових напрямках: хімії, біології, екології, педагогіки, психології, нейропедагогіки та STEAM-освіти. При цьому STEAM-освіта за своєю суттю є інтеграцією природничих наук, технологій, інженерії, математики з мистецтвом [2].

Н. Побірченко зазначає, що для професійної педагогічної діяльності провідне значення має метод здоров'язбережувального конструювання синергійності психологічної і педагогічної діяльності. Відповідно, необхідно розвивати педагогічні технології, які базуються на використанні найновіших досягнень психологічної науки, вікової фізіології, психогігієни, соціології, екології та інших наук про здоров'я людини. Педагогічні технології та психотехніки дозволяють здійснювати професійну діяльність на основі пошуку оптимальних індивідуальних шляхів. Дії факторів збереження здоров'я зумовлені рівнями розуміння людиною соціальної значущості її професійної діяльності та власної активності, спрямованої на досягнення продуктивних результатів, на самоудосконалення та самореалізацію набутого досвіду праці. Фактор збереження здоров'я обов'язково передбачає прагнення людини в розвитку її можливості й реальності в задоволенні станами здоров'я. Тобто завдяки фактору збереження здоров'я особистість «відкриває» нові сторони свого здоров'я. У таких ситуаціях фактор збереження здоров'я є однією зі значущих умов розвитку людини. У психологічній науці робляться активні спроби довести, що діями фактора збереження здоров'я у людини помітно змінюється визначена стратегія життєдіяльності. Особистість змінює ставлення до здоров'я. Пов'язані з процесом збереження здоров'я ситуації переконують у виникненні новоутворень – нових психологічних властивостей і якостей [5]. Отже, для розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів особливо актуальним є використання інтегрованого підходу.

Пропонована нами модель розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів ґрунтується на загальнопедагогічних (науковості, систематичності та послідовності, доступності, наочності, міцності засвоєння знань, зв'язку теорії з практикою, системності) та специфічних (здоров'язбереження, інноваційної ролі педагога та ін.) принципах.

Окрім того, до організаційно-змістового блоку включено компоненти здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів. Компонентами здоров'язбережувальної компетентності вчителя, на нашу думку, є ціннісно-мотиваційний,

когнітивний, діяльнісний та особистісний. Компонентами емоційно-етичної компетентності вчителя є особистісний та міжособистісний. І. Сухопара зазначає, що «особистісний компонент є ключем до самопізнання, розуміння, вираження, ідентифікації, стимулювання власних емоцій і почуттів з метою управління своєю поведінкою і характеризується такими складовими, як самосвідомість, рефлексія, самооцінка, самоконтроль, мотивація досягнень. Другий компонент – це здатність розуміти емоційний стан інших людей, усвідомлювати мотиви їхньої поведінки, діяльності, ефективно з ними спілкуватися, взаємодіяти, вирішувати проблеми і включає толерантність, емпатію, комунікабельність, конгруентність, діалогічність» [8, с. 115].

Зміст діялісно-операційного блоку становить визначення і теоретичне обґрунтування змісту курсів підвищення кваліфікації вчителів та методики їх проведення з використанням відповідних форм роботи (лекції, практичні заняття, тренінги, вебіари), засобів навчання (комп'ютери, планшети, ноутбуки, електронні освітні ресурси, асоціативні картки, екомузичні інструменти та ін.), методів навчання (класичні методи та методи артпедагогіки і арттерапії).

Оновлення змісту курсів підвищення кваліфікації для вчителів відбувається шляхом розширення змістового компонента та впровадження нових навчальних курсів. Так, наприклад, для вчителів запропоновано курси «Внутрішні та зовнішні ресурси в діяльності вчителя», метою яких є формування у них розуміння про ресурси людини як життєві опори, що є в розпорядженні людини і дозволяють їй задовольняти свої основні потреби: виживання, фізичного комфорту, безпеки, залученості в соціуму, поваги з боку соціуму, самореалізації в соціумі. А також розвиток навичок знаходження власних ресурсів для розвитку та активної життєдіяльності. Для ідентифікації власних ресурсів на курсах підвищення кваліфікації вчителі виконували практичні артвправи «Прорости зернятко», «Каракулі», «Люблю і роблю», «Моя тканина», «Чарівна паличка». Після виконання індивідуальних вправ учителі узагальнювали отримані результати та виокремлювали ключові для них ресурси, якими стали: спокій, відпочинок, любов, комфорт, безпека, натхнення, творчість, родина, емоції, інтелект, турбота, підтримка, самореалізація. Ще одним навчальним курсом, запропонованим для вчителів, є «Інноваційні педагогічні технології у професійній діяльності вчителя». Він передбачає ознайомлення вчителів з творчими методами, які можна використовувати для дослідження власного ресурсного потенціалу та для розвитку відповідних компетентностей.

Погоджуємося з думкою С. Микитюка про те, що ресурси зумовлюють унікальність людини. Ресурси є джерелом розвитку та персоналізації особистості. Отже, спираючись на дослідження С. Микитюка, визначаємо, що до ресурсів учителя можна віднести:

- біогенетичні, пов'язані зі спадковістю. Людина не має на них безпосереднього впливу та повинна прийняти їх як основу, на якій необхідно розвивати інші внутрішні ресурси;
- фізіологічні (стан здоров'я, особливості будови організму, фізична витривалість, вік, стать тощо). Ці ресурси пов'язані з поняттям про «фізичний потенціал». Його дослідники визначають як властиву людині систему, яку утворюють енергетичні ресурси, фізичні здібності й фізичні можливості, що дозволяють проводити цілеспрямовану фізичну роботу з максимально можливими кількісними та якісними характеристиками [4];
- індивідуально-психологічні, основою яких є психологічна сфера особистості, тобто пізнавальні процеси (увага, відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява), вольові (наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість) та емоційні (почуття, емоційний стан) якості. У сукупності психічні процеси є характеристиками, властивостями особистості, до складу яких відносять темперамент, характер, здібності, спрямованість, а також мотиваційну сферу особистості.

Отже, на нашу думку, поняття про ресурси тісно пов'язане з поняттям про здоров'язбережувальну та емоційно-етичну компетентності вчителя. Дослідження своїх ресурсів дозволяє визначати ті якості, на які необхідно звернути увагу, які потребують розвитку чи корекції. Також можна визначити сильні сторони своєї особистості, які можуть стати основою як для подальшого професійного зростання, так і для здоров'язбережувальної діяльності. Особливе значення дослідження власних ресурсів має для профілактики емоційного чи професійного вигорання.

Аналітико-результативний блок моделі передбачає проведення моніторингу розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентності вчителів (низький, середній, високий рівні) і відповідний аналіз причин та пошук шляхів для підвищення рівнів розвитку зазначених компетентностей учителів.

Роль учителя Нової української школи визначається як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Відповідно, завданням педагога буде підтримувати, надихати, спрямовувати, мотивувати, допомагати досягати мети, відкривати перспективи, зацікавлювати, викликати бажання, інтерес школярів [8]. Саме такі ролі вчитель зможе виконувати, якщо буде мати розвинуті на високому рівні здоров'язбережувальну та емоційно-етичну компетентності.

Реалізація на практиці обґрунтованої моделі розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителя можлива за умови дотримання відповідних педагогічних умов. Під педагогічними умовами пропонуємо розуміти сукупність ресурсного потенціалу форм, методів, засобів та змісту освіти, які впливають на якість освітнього процесу й утворюють оптимальне освітнє середовище для засвоєння вчителями знань і умінь здоров'язбережувальної діяльності на основі мотиваційно-ціннісного ставлення до здоров'я та в кінцевому результаті підвищують рівень розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів.

Висновки. Отже, у дослідженні обґрунтовано важливість розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів, які є складовими їх професійної компетентності. Запропоновано модель розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей вчителів у закладах післядипломної освіти, яка охоплює систему компонентів, а саме: мету, зміст, характер і результат діяльності учителів; складники процесу розвитку компетентностей; науково-методичне забезпечення процесу підготовки та педагогічні умови його ефективності. Реалізація розробленої моделі передбачає запровадження в практику артвправи «Пророки зернятко», «Каракулі», «Люблю і роблю», «Моя тканина», «Чарівна паличка», використання яких підвищує її результативність.

Перспективними напрямками дослідження вважаємо розроблення й обґрунтування методичного супроводу та забезпечення розвитку здоров'язбережувальної та емоційно-етичної компетентностей учителів у системі неперервної освіти.

Список використаної літератури

1. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 248 с.
2. Кочерга Є., Скиба Ю. Реалізація педагогічних умов розвитку здоров'язбережувальної компетентності вчителів хімії в системі післядипломної освіти. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. пр. 2020. Вип. 11 (40). С. 170–182.
3. Лодатко Є. О. Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2010. Вип. 1. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/. (дата звернення: 18.10.2021).
4. Микитюк С. О. Ресурсний підхід як основа розвитку потенціалів особистості майбутнього вчителя. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 8. С. 235–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_8_28
5. Побірченко Н. А. Здоров'язбережувальна феноменологія готовності майбутніх викладачів до професійної діяльності в умовах вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 4. С. 158–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_4_18. (дата звернення: 18.10.2021).
6. Поліщук Н. М. Поетапна реалізація моделі підготовки вчителя в системі післядипломної освіти до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 5. С. 302–312. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_5_36. (дата звернення: 18.10.2021).
7. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23 грудня 2020 р. № 2736. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv> (дата звернення: 18.10.2021).
8. Сухопара І. Г. Емоційна компетентність вчителя в контексті нової української школи. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки* : зб. наук. пр. 2020. Вип. 1. С. 111–122.
9. Ткаченко С. В. Формування етичної компетентності майбутніх учителів суспільно-гуманітарних дисциплін у процесі навчання: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2018. 261 с.

10. Шапран Ю. Педагогічне моделювання у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя біології. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 39–43.
11. Шроль Т. С. Формування ІКТ-компетентності майбутніх учителів математики: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 354 с.
12. Alves R., Lopes T., Precioso J. Teachers' well-being in times of Covid-19 pandemic: factors that explain professional well-being. *IJERI: International Journal of Educational Research and Innovation* 2020. 15. P. 203–217. URL: <https://doi.org/10.46661/ijeri.5120> (дата звернення: 18.10.2021).
13. Lozano-Peña G., Sáez-Delgado F., López-Angulo Y., Mella-Norambuena J. Teachers' Social-Emotional Competence: History, Concept, Models, Instruments, and Recommendations for Educational Quality. *Sustainability*. 2021. Vol. 13 (21). URL: <https://doi.org/10.3390/su132112142> (дата звернення: 18.10.2021).
14. Oberle E, Gist A., Cooray M. S., Pinto J. B. R. Do students notice stress in teachers? Associations between classroom teacher burnout and students' perceptions of teacher social-emotional competence. *Psychology in the school*. 2020. Vol. 57, Issue 11. P. 1741–1756. URL: <https://doi.org/10.1002/pits.22432> (дата звернення: 18.10.2021).

MODELING THE DEVELOPMENT OF TEACHERS' HEALTH SAVING AND EMOTIONAL AND ETHICAL COMPETENCIES IN POSTGRADUATE EDUCATION

Skyba Yurii

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Division of
Higher Education and Research Integration

Institute of Higher Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Kocherha Yevheniia

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of General, Special Pedagogy,
Rehabilitation and Inclusive Education

Dnipro Academy of Continuing Education

Introduction. *Health saving and emotional and ethical competencies are one of the teachers' professional competencies. Conditions for the development of these competencies have to be created in postgraduate education. The development level of health saving and emotional and ethical competencies affect not only the professional activity, but also determines the quality of teacher's personal life, his ability to build relationships with others. The importance of these teachers' development competencies are increasing in the context of the global pandemic COVID-19. The article deals specifically with the theoretical model of teachers' health saving and emotional and ethical competencies development in postgraduate education.*

Purpose. *The purpose of the article is the scientific substantiation and elaboration of development model of the teachers' health saving and emotional and ethical competencies.*

Methods. *The study investigates this issue by analyzing the psychological and pedagogical literature, systematization and synthesis, comparison, classification, generalization and modeling.*

Results. *The result of the research is the scientifically substantiating and elaborated development model of the teachers' health saving and emotional and ethical competencies.*

Originality. *The development model of the teachers' health saving and emotional and ethical competencies has to include a system of components that carry objective and sufficiently complete information about the purpose, content, nature and teachers' outcome; components of the competencies development process; scientific and methodological support of the training process and pedagogical conditions of its effectiveness, forming an ideal, descriptive, prognostic model. The model includes the following units: motivational and goal-oriented, organizational and content-based, activity-based and operational, analytical-effective. Motivational and goal-oriented unit of the model includes the purpose and the tasks of the development of teachers' health saving and emotional and ethical competencies. Organizational and content-based unit determines theoretical and methodological fundamentals of the model implementation and includes conceptual approaches, didactic principles of the development of teachers' health saving and emotional and ethical competencies. Activity-based and operational unit is defined through theoretical substantiation of the content refresher courses. Analytical and effective unit involves monitoring of the development of teachers' health saving and emotional and ethical competencies.*

It is proposed to introduce into practice art exercises «Grow a seed», «Doodles», «I love and do», «My fabric», «Magic wand», which promote the development of teachers' skills of finding their own resources for professional development and active life.

Conclusion. *The role of the New Ukrainian School teacher is defined as a coach, facilitator, tutor, moderator in child individual educational trajectory. So, the teachers' task will be to support, inspire, guide, motivate, help achieve the goal, open prospects, interest, arouse desire, interest of students. The teachers will be able to perform these roles if they have a high level of development, including health saving and emotional and ethical competencies in refresher courses. Therefore, it is promising to increase the number of art exercises that can be used in refresher courses.*

Key words: *health saving competence, emotional and ethical competence, professional standard, model of competence development, pedagogical conditions, health, emotions.*

References

1. Antonova, O. Ye., Polishhuk, N. M. (2016). *Pidhotovka vchytelia do rozvytku zdoroviazberezhivalnoi kompetentnosti uchniv* [Teacher preparation for the development of students' health saving competence : a monograph]. Zhytomyr: Publishing house of I. Franko ZhSU. [in Ukrainian]
2. Kocherha, Ye., Skyba, Yu. (2020). *Realizatsiia pedahohichnykh umov rozvytku zdoroviazberezhivalnoi kompetentnosti vchyteliv khimii v systemi pislidyplomnoi osvity* [The implementation of pedagogical conditions which form health-saving competence of chemistry teachers who work in postgraduate education institutions]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity*—Bulletin of postgraduate education, 11(40), 170–182. [in Ukrainian]
3. Lodatko, Ye. O. (2010). *Modeliuvannia v pedahohitsi: tochky vidliku* [Modeling in pedagogy: starting points.]. *Pedagogichna nauka: istoriya, teoriya, praktyka, tendencyi rozvytku – Pedagogical science: history, theory, practice, development trends*, (1). URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/ [in Ukrainian]
4. Mykytyuk, S. O. (2013). *Resursnyi pidkhid yak osnova rozvytku potentsialiv osobystosti maibutnoho vchytelia* [Resource approach as a basis for the development of future teacher' personal potential]. *Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, (8), 235–243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_8_28. [in Ukrainian]
5. Pobirchenko, N. A. (2015). *Zdoroviazberezhivalna fenomenolohiia hotovnosti maibutnykh vykladachiv do profesiinoi diialnosti v umovakh vyshchoi osvity* [Health-saving phenomenology of readiness of future teachers for professional activity in the conditions of higher education]. *Osvitologichnyi dyskurs – Educational discourse*, (4), 158–165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_4_18. [in Ukrainian]
6. Polishhuk, N. M. (2013). *Poetapna realizatsiia modeli pidhotovky vchytelia v systemi pislidyplomnoi osvity do rozvytku zdoroviazberezhivalnoi kompetentnosti uchniv* [Phased implementation of the model of teacher training in the system of postgraduate education in the development of health-promoting competence of students]. *Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, (5), 302-312. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2013_5_36. [in Ukrainian]
7. *Profesiinyi standart za profesiinamy «Vchytel pochatkovykh klasiv zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity», «Vchytel z pochatkovoї osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)», «Nakaz Ministerstva rozvytku ekonomiky, torhivli ta silskoho hospodarstva Ukrainy» № 2736 (2020).* [Professional standard by professions «Primary school teacher of general secondary education», «Teacher of general secondary education», «Primary teacher (with a diploma of junior specialist)»]. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv>. [in Ukrainian]
8. Suhopara, I. G. (2020). *Emotsiina kompetentnist vchytelia v konteksti novoi ukrainskoї shkoly* [Emotional competence of the teacher in the context of the new ukraine school]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Seriya : Pedagogichni nauky – Scientific notes of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences*, (1), 111–122. [in Ukrainian]
9. Tkachenko, S. V. (2018). *Formuvannia etychnoi kompetentnosti maibutnykh uchyteliv suspilno-humanitarnykh dystsyplin u protsesi navchannia* [Formation of ethical competence of future teachers of social sciences and humanities in the learning process]. (*Candidate's thesis*). Odesa. [in Ukrainian]
10. Shapran, Yu. (2012). *Pedahohichne modeliuvannia u protsesi formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia biolohii* [Pedagogical modeling in the process of forming the professional competence of a future biology teacher]. *Ridna shkola – Native school*, (12), 39–43. [in Ukrainian]
11. Shrol, T. S. (2018). *Formuvannia IKT-kompetentnosti maibutnykh uchyteliv matematyky* [Formation of ICT Competence of Future Mathematics Teachers]. (*Candidate's thesis*). Kyiv. [in Ukrainian]
12. Alves, R., Lopes, T., Precioso, J. (2020). *Teachers' well-being in times of Covid-19 pandemic: factors that explain professional well-being.* *IJERI: International Journal of Educational Research and Innovation*, (15), 203–217. URL: <https://doi.org/10.46661/ijeri.5120>. [in English]
13. Lozano-Peña, G., Sáez-Delgado, F. López-Angulo, Y., Mella-Norambuena, J. (2021). *Teachers' Social-Emotional Competence: History, Concept, Models, Instruments, and Recommendations for Educational Quality.* *Sustainability*, 13(21). URL: <https://doi.org/10.3390/su132112142>. [in English]
14. Oberle, E, Gist A., Cooray, M. S., Pinto, J. B. R. (2020). *Do students notice stress in teachers? Associations between classroom teacher burnout and students' perceptions of teacher social-emotional competence.* *Psychology in the school*, (57), 1741–1756. URL: <https://doi.org/10.1002/pits.22432>. [in English]

Отримано редакцією 16.09.2021 р.